

תבונות

הגות עיון ופשט
משיעורי

הג"ר דוד לייבל שליט"א

נערך ע"י תלמידיו

כפרת יום הכיפורים

יום הכיפורים, הוא היום הקדוש ביותר בשנה, בו מתאסף עם ישראל כולו ומבקש כפרה מה' על עוונות השנה שחלפה. שוב ושוב אנו מבקשים בתפילה את מימושו של האמור בתורה 'כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו' - לזכות להטהר בטהרת היום הקדוש הזה.

אמנם, עיון במשנה במסכת יומא (פה.) מורה כי ישנו תנאי שאותו אנו נדרשים לקיים כדי לזכות בכפרת היום הזה, תנאי שרבים חושבים שלא ניתן לקיימו. לשון המשנה כך היא: 'מיתה ויוה"כ מכפרין עם התשובה' כלומר, יום הכיפורים שכשלעצמו אינו מכפר כלל אלא אך ורק יחד עם התשובה. בגמ' שם מובא כי ישנה שיטה החולקת על דברי המשנה והיא שיטת רבי הסובר 'על כל עבירות שבתורה בין עשה תשובה בין לא עשה תשובה יום הכיפורים מכפר'. הרי שנחלקים רבי ורבנן בטיב הכפרה של יום הכיפורים. לפי רבנן, יום הכיפורים מכפר רק אם במקביל עשה האדם תשובה על חטאיו, ואילו לפי רבי גם אם האדם עדיין עומד בחטאו הרי שבכוח יום הכיפורים לכפר לו על עוונותיו. ההלכה נפסקה כדברי רבנן שלכפרת יום הכיפורים נדרשת תשובה.

אמנם יש לעיין בתוכן מחלוקתם, כאשר לכאורה שני הצדדים קשים להבנה. מחד, לפי רבנן אם כפרת יום כיפור תלויה בתשובה, מדוע נצרכת כפרת יום הכיפורים? שאלה זו מתחדדת לאור העובדה שחכמים מודים לכאורה בכוחו של עיצומו של יום לכפר, וכפי שמנסח זאת הרמב"ם שפוסק כרבנן 'ועצמו של יום הכיפורים מכפר לשבים, שנאמר: "כי ביום הזה יכפר עליכם" (הלכות תשובה. פרק א' הלכה ג.)', והלא, גם בכל ימי השנה אם אדם שב בתשובה, הקב"ה ברחמיו יקבל את תשובתו וימחול לו על חטאיו. ואם כן, משעה שעשה אדם תשובה למה נצרכת כפרת יום הכיפורים?

ומאידך, גם שיטתו של רבי צריכה ביאור. מה פשרה של כפרת יום הכיפורים? כיצד ניתן להבין שאדם חוטא שעומד במריו יוצא מיום הכיפורים זך וטהור? וכמו כן לכאורה גם רבי מודה שכפרת יום כיפור כרוכה בוידוי כפי שנראה בסדר העבודה של כהן גדול, והוידוי במהותו הוא תשובה, שכן, אין משמעות לוידוי אם האדם חושב לשוב ולחזור על חטאו, וכפי שנראה מפשטות דברי הגמרא 'ת"ר מצות וידוי ערב יוה"כ עם חשכה' (יומא פ"ז ע"ב) דהיינו, גם לשיטת רבי שעיצומו של יום לבדו מכפר על האדם, מכל מקום עבודת יום הכיפורים כוללת וידוי, ונמצא אם כן שגם לרבי עיצומו של יום לא מספיק כדי לכפר ונצרכת גם תשובה! וא"כ במה הוא חולק על חכמים?

שעיר המשתלח

בראשית ביאור הדברים יש לומר ששני פנים אלו המשמשים בכפרת יום הכיפורים קיימים בעיקרם כבר בפרשת אחרי מות בסדר עבודת הכהן הגדול ביום הכיפורים. מצד אחד הכהן עושה פעולות הגורמות לחטאים להתכפר מאליהן כביכול. ומצד שני במרכז עבודת הכהן הגדול נמצא הוידוי שהוא חלק ממעשה תשובה. שני הצדדים באים לידי ביטוי גם בשעיר המשתלח.

1. וראה בתוספות ישנים יומא שם, 'עוד יש לומר דלרבי נמי צריך תשובה לכפרה גמורה אע"ג דמהני יום הכיפורים למעט מכרת מ"מ כפרה גמורה בלא תשובה ליכא דאל"כ למה חרב הבית בשביל עונותינו!'

וְכַמֵּךְ אֶהְרֶן אֶת שְׁמִי וְדָוִד עַל רֹאשׁ הַשְּׁעִיר הַחַי וְהַתְּנֻדָּה עָלָיו אֶת כָּל עֹנֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֶת
כָּל פְּשָׁעֵיהֶם לְכָל חַטָּאתָם וְנָתַן אֹתָם עַל רֹאשׁ הַשְּׁעִיר וְשָׁלַח בְּיַד אִישׁ עֵתִי הַמְּדַבֵּר: וְנִשְׂא
הַשְּׁעִיר עָלָיו אֶת כָּל עֹנֹתָם אֶל אֶרֶץ נִזְרָה וְשָׁלַח אֶת הַשְּׁעִיר בְּמִדְבָּר (ויקרא ט"ז. כ"א כ"ב).

כפרת השעיר מורכבת מחד, מווידי של הכהן הגדול המתוודה על עוונות עם ישראל, ומאידיך נראה כאילו אין די בווידי ולכן נשלח השעיר אל ארץ גזירה, ודווקא מעשה זה שאיננו תלוי בתשובה, הוא שמכפר על החטאים.

צריך לעמוד על שורש הדברים וכפי ששאלנו, ראשית ממה נפשך, אם הכפרה יסודה בשליחת השעיר לעזאזל, למה נצרך הוידי. ואם יסוד הכפרה טמון בווידי למה נצרך שילוח השעיר? ובנוסף יש להבין כיצד ע"י השעיר המשתלח מתכפרים העוונות בדומה ל"עיצומו של יום" שגורם לחטאים להתכפר ולהימחק כמאליהן?

מעביר אשמותינו בכל שנה ושנה

לביאור מהותו וענינו של יום הכיפורים יש להקדים הסבר חשוב על מהותה של תשובת יום הכיפורים שלדברי חכמים נצרכת היא לכפרת יום הכיפורים. אם נתבונן, הרי שהתשובה הגמורה המבוארת בדברי הראשונים ובשערי תשובה לרבנו יונה היא עבודת האדם במשך כל ימי חייו עד יום מותו, והיא מורכבת ונוקבת עד היסוד. וידועים בעניין זה דברי הרמב"ם שביסוד התשובה השלמה עומדת עזיבת החטא עד 'שיעיד עליו יודע תעלומות שלא ישוב לזה החטא לעולם' (שם ה"א) קשה אם כן להניח שישנה ציפייה שאדם כל שהוא יגיע לרמה כזו של תשובה ביום אחד או אפילו בעשרה ימים ובודאי שלא על כל חטאיו.

זאת ועוד, העובדה שיום הכיפורים חוזר על עצמו מידי שנה וכפי שאנו אומרים בתפילת היום "מעביר אשמותינו בכל שנה ושנה" מוכיחה שהתשובה והכפרה הנעשים בו אינם מוחלטים והם נצרכים כל שנה ושנה, כלומר, אנו מניחים כבר ביום הכיפורים בשנה זו שנצטרך לכפרה גם בשנה הבאה.

ולכן ברור הדבר כי תשובת יום הכיפורים, מדברת על מהלך אחר של כפרה ותשובה במונח זה שהם מאפשרים מעין התחלה מחדש של החיים. יציאה משטף החיים של השנה שעברה שכללה מן הסתם טעויות וחטאים רבים והתחלה של השנה החדשה מתוך נקודת מוצא מחודשת, טהורה ונקייה המאפשרת לאדם הזדמנות להניח לחטאיו ולצאת לדרך חדשה. תשובה זו אינה עוסקת אפוא בכפרה מוחלטת של החטא ותיקון השלם של האדם, אלו נעשים על ידי עשרים עיקרי התשובה אותם מונה רבנו יונה. תשובת יום הכיפורים עוסקת בשינוי המגמה והשקיעה בתוך החטאים ובפתיחת דף חדש לאדם לתקן ולשפר דרכיו.

ואכן, בדברי הרמב"ם מבואר להדיא שהתשובה הנצרכת לכפרת יום הכיפורים בעיקרה היא ההכרה בכפרת יום הכיפורים (שגגות ג, י) 'אין יום הכפורים ולא החטאת ולא האשם מכפרין אלא על השבים המאמינים בכפרתן אבל המבעט בהן אינן מכפרין בו' ואף שבהלכות תשובה פסק (פ"ג ה"א) כחכמים שאין יוה"כ מכפר אלא לשבים, הרי תשובה זו היא בדרגה ש'אינו מבעט ביוה"כ' ובכך כבר זוכה הוא לכפרת היום.

חלקי הכפרה

אמנם הדברים צריכים ביאור, מהי אם כן כפרת יום הכיפורים עצמה ומה פירושם של שני הענינים אותם אנו רואים במצוות יום הכיפורים הנראים כסותרים האחד לשני כפי ששאלנו, הוידי והתשובה מצד אחד, ומאידיך כפרת עצם היום או כפרת השעיר לעזאזל שמכפרים מצד עצמם.

נראה כי ביאור הדברים נעוץ בהבנת עומק כפרת יום הכיפורים המורכב גם הוא משני חלקים: הראשון הוא קבלת אחריות על החטא. והשני הוא התנערות ממנו. מצד אחד מצופה מאדם שחוטא, בין ביחס למקום ובין ביחס לחברו שיכיר בחטאו. זוהי למעשה תכלית הווידי, שמבוסס על הכרה בחטא ולקחת אחריות עליו. הווידי איננו ערובה לתיקון. די לנו אם נביט נכוחה אל המציאות בה אנו מתוודים כל שנה על אותם חטאים, אך הוידי הוא, ראשית כל, לקחת אחריות, ואמירה ברורה של האדם 'עשיתי וכך וכך, אני יודע שאין לעשות כך ועלי

לפעול לתקן דרכי, כאשר אדם לוקח אחריות על מעשיו ולא בורח מהם בתואנות כאלה ואחרות זהו התנאי הבסיסי הנצרך עבור תיקון אפשרי.

עם זאת, בלקיחת האחריות על החטא ישנה סכנה מסוימת האורבת לפתחו של תהליך התיקון והתשובה. כיוון שההכרה בחטא ובעומק האשמה בו עלולה להביא את האדם לכדי יאוש ולחוסר אמונה ביכולת שלו לתקן, אם אכן הוא אשם וחוטא באופן עמוק כל כך, הוא יכול להסיק שעברו מהווה חלק מזהותו וממילא סיכויי לתיקון קלושים מאוד, אם בכלל.

לכן, בד בבד עם לקיחת האחריות מתקיים גם תהליך הפוך שבו האדם חוזר ומתכנס אל הגרעין הטהור והטוב שבתוכו ומתנכר לכל אותם חטאים שעשה. וכמו אומר, כל המעשים הרעים שעשיתי במהלך השנה אינם מייצגים את מי שאני באמת ואת מהותי הפנימית. מהלך זה בא לידי ביטוי בזמן שבית המקדש קיים ע"י השעיר המשתלח. בעניינו של שעיר המשתלח התורה מלמדת אותנו שבעומק נשמתם של כל אחד ואחד מ ישראל ישנו גרעין טוב וטהור שלא נפגם על אף כל החטאים ושהוא מייצג אותם בצורה אמיתית וכה יותר. ומשכך התורה מצווה לשלח את השעיר ועמו את כל עוונותינו ובכך אנו משליכים מאיתנו את כל מעשי הימים שאינם מייצגים אותנו באמת, כך אנו זוכים בעצם להתייחד עם אותה אמת פנימית זכה וטהורה ולחוות בצורה המלאה ביותר את תשוקתנו אל הטוב ואל קרבת ה'.

לאור דברים אלו נראה שמחלוקתם של רבי ורבנן אינה מהותית כפי שהיה נראה בתחילה, שכן, גם רבי וגם חכמים מסכימים שעל מנת לכפר על העוון כפרה גמורה נדרש האדם לחזור בתשובה על פי כל כללי התשובה, ואף הוידי הנצרך ביום הכיפורים הוא בא כדי להשלים את הכפרה. רבי וחכמים נחלקו על כפרת 'עיצומו של יום', על הכפרה המיוחדת של יום הכיפורים אותה ביארנו שהיא התנועה המתעוררת באדם ביום זה לשוב אל שורשו הטהור; חכמים סברו שעל מנת להגיע לאותה התכנסות פנימית וההזדהות עם הטוב הנעשית ביום הכיפורים נצרכת הקדמה של התשובה, כלומר, תשובת יום הכיפורים שמרכזה היא הכרה בחטא ולקיחת האחריות עליו, ורק לאחר קיומה של תשובה זו יכולה להתממש אותה התכנסות אל הטוב והטהור הפנימיים ומתקיימת כפרת 'עיצומו של יום'. לעומתם, סבר רבי להיפך, שהשהות של האדם בתוך המרחב הטהור של יום הכיפורים יכולה היא להשפיע על האדם באשר הוא ואף אם הוא 'עומד במרדו' (כלשון הגמרא בשבועות יג.) עיצומו של יום הכיפורים ישפיע עליו בסופו של דבר ויעורר בו גם את ההכרה בחטא ולקיחת אחריות על החטאים ואף את החזרה בתשובה השלימה.

ביאורינו במהותו של יום הכיפורים פותח צוהר חשוב לחיבור המעשי שלנו לעבודת היום הקדוש ביותר במעגל השנה - יום הכיפורים. הדרישה לקיומה של התשובה השלימה על כל חטאי האדם ביום זה כמעט ואינה אפשרית ומרחיקה את האדם מהיעיסוק במהותו של היום המיוחד הזה. אך כאמור, עיון במקראות ובדברי חז"ל מורה לנו כי שורש הכפרה ועבודת היום מורכבת משני חלקים, ראשית מכך שהאדם נדרש להכיר במצבו ובחטאיו ולקבל את האחריות המלאה על מעשיו, והחלק השני הוא, כפרת 'עיצומו של יום' - התנועה הפנימית המתעוררת ביום הכיפורים אל הטהור וזוך שבו עצמו. לדעת חכמים שנפסקה להלכה אלו הם שני שלבים הבנויים זה על גבי זה, ההתכנסות אל נקודת הטוב תתרחש ביום הכיפורים באופן כן ואמיתי ותזכה אותנו בכפרה המיוחלת רק כאשר הקדמנו לה את ההכרה בכך שישנם חטאים ומעשים הדורשים תיקון ולקיחת אחריות.

לאחר קיומו של התהליך הזה, על ידי ההכנה הנכונה ועל ידי הוידויים של יום הכיפורים, נוכל גם אנו לזכות להשפעת קדושתו המיוחדת של היום הזה, קדושת יום הכיפורים, המאפשרת לנו לשוב אל רבדי הנפש שבמהלך השנה מוסתרים ונדחקים מפני חי הימים, וכמו הכהן הגדול הנכנס לפני ולפנים נוכל גם אנו לשוב ולהתכנס אל המרחב הזך והטהור השוכן בלב כל אחד מאיתנו. עצם ההתכנסות הזו של האדם אל פנימיותו, גם ללא התיקון המעשי המושלם של החטאים, הרי היא מאפשרת להתחיל את השנה החדשה מתוך נקודת מוצא מחודשת ונקייה. ומאפשרת גם להוסיף על כך ולהגיע לתשובה אמיתית. זוהי טהרת וכפרת יום הכיפורים המיוחלת האמורה בתורה, **'פִּי בַיּוֹם הַזֶּה יִכַּפֵּר עֲלֵיכֶם לְטָהָר אֶתְכֶם מִכָּל חַטָּאתֵיכֶם לְפָנַי ה'** **תְּטַהְרֶוּ.**

מערכת 'תבונות' מברכת את רכבות הקוראים,
יחד עם כל עמך בית ישראל

בברכת גמר חתימה טובה,

שנת עליה והצלחה, שנה שיפתח לנו ה' שערי דעה בינה והשכל,
שנוכה לדעת את ה' ולאור באור החיים

הודעה משמחת

כידוע, עלון 'תבונות' אינו מופץ בבתי הכנסת ברחבי הארץ באופן קבוע אלא רק מעת לעת ובמימון נדיבי עם החפצים להרחיב גבולות התורה והדעת. לבקשת רבים, מאחרי החגים תתאפשר קבלת העלון במשלוח לתיבת הדואר ברוב אזורי הארץ (תלוי בביקוש באזור, ובגורמים נוספים) - לפרטיים במחיר סמלי, ולעלונים המיועדים לחלוקה בבית כנסת - ללא תשלום.

להרשמה לקבלת העלון בדואר יש לפנות

במייל: a@tvunot.net

באתר: tvunot.net (בחיפוש בעברית 'תבונות נט')

או בטלפון: 053-41-6-8888

שהחיינו וקימנו והגיענו לזמן הזה

הננו שמחים לבשר לאלפי מבקשי הדעת תלמידי הרב שליט"א
כי בשעתו"מ הושלמה הקמתו של האתר החדש
'תבונות נט'

באתר מרוכזים כל המאמרים והעלונים שיצאו על ידי מכון תבונות,
וכן כל שיעורי הרב שליט"א באודיו ובוידאו.
לבקשת הציבור הוספנו באתר החדש מספר פונקציות כדי להקל על הלומדים
למצוא את מבוקשם בלא טרחה יתרה.

כין היתר:

- מערכת חיפוש מתקדמת
- ניתן לנווט בקלות לכל התכנים הקיימים לפי נושא כמו פרשה או מסכת
- סרגל ניווט מיוחד בכל תכני האתר לפי נושאים ותתי נושאים וללא תלות בפרשה או מועד
- שמירת מאמר או שיעור למועד מאוחר יותר
- ועוד מגוון אפשרויות לשימוש מיטבי במערכת

כתובת האתר החדש היא: tvunot.net
או בחיפוש 'תבונות נט' (בעברית)

ישטטו רבים ותדבדו הדעת.

בברכת התורה,
מכון תבונות

העלון יוצא לאור על ידי מכון 'תבונות', רח' יהודה הלוי 10 בני ברק
ההארות והערות ולקבלת תכנים נוספים ניתן לפנות במייל: office@tvunot.net
לקבלת העלון במייל a@tvunot.net